

Paweł Pajorski

Wstęp do genezy wczesnopiastowskich grup dyspozycyjnych realizujących zadania w zakresie ochrony osób : szkic zagadnienia

Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje nr 11, 32-38

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Paweł Pajorski – WSTĘP DO GENEZY WCZESNOPIASTOWSKICH GRUP DYSPOZYCYJNYCH⁵³ REALIZUJĄCYCH ZADANIA W ZAKRESIE OCHRONY OSÓB. SZKIC ZAGADNIENIA

„Kiedy zaczęła się historia Polski?
Jedni odpowiedzą, że od chrztu w roku 966, inni,
że od roku 963 – daty starcia Mieszka I z napastnikiem niemieckim Wichmanem.
Nikt chyba jednak nie zaprzeczy stwierdzeniu, że przed tymi datami istniał naród
i załazek państwa”⁵⁴.

Abstract

This paper presents the development of disposable groups in Poland under the first Piast. Because of social position some individuals were exposed to attacks from their opponents inside the tribe as well as members of other tribes. This resulted in the establishment of a group of “officers” to serve as bodyguards. As time passed, slow specialization began and disposable groups are created.

Key words: disposable group, Mieszko I, tribe, sovereign, safety

Abstrakt

Artykuł przedstawia rozwój grup dyspozycyjnych w Polsce wczesnopiastowskiej. Od zarania dziejów, niektóre jednostki, z racji zajmowanej pozycji społecznej, narażone były na atak swych oponentów wewnątrz plemiennych oraz członków innych plemion. Powstały grupy „funkcjonariuszy” mogących pełnić rolę ochroniarzy. Wraz z upływem czasu następowała powolna specjalizacja i wykształcanie się warstw dyspozycyjnych.

Słowa kluczowe: grupa dyspozycyjna, Mieszko I, plemię, władca, bezpieczeństwo

W dziejach narodu polskiego znaleźć można liczne wydarzenia, które swe korzenie opierają jedynie na najstarszych legendach⁵⁵, podaniach⁵⁶, baśniach⁵⁷ i tradycji⁵⁸. Legendy, podania i tradycja

⁵³ **Grupa dyspozycyjna** to szczególny rodzaj grupy, posiadający kształtowaną przez państwo strukturę oraz hierarchiczność, polegającą na tym, iż mniejsze grupy składają się na większe. Grupy w całości podporządkowane są dysponentowi; Z. Morawski, *Prawne determinanty pozycji, roli i statusu warstw dyspozycyjnych społeczeństwa Polski na przykładzie trzech organizacji formalnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005, s. 22.

⁵⁴ K. Szczekocka – Mysłak, *Jasnogórski poczet królów i książąt polskich*, Centralny Ośrodek Informacji Turystycznej Oddział w Częstochowie, Częstochowa 1990, s. 7.

⁵⁵ **Legenda** (łac. *legenda – to co powinno być przeczytane*) – opowieść fantastyczna nasycona motywami niezwykłości i cudowności, zwłaszcza z życia świętych i męczenników, gatunek rozpowszechniony głównie w średniowieczu w formie epickiej lub dramatycznej; *Nowa encyklopedia powszechna*. Tom 3, PWN, Warszawa 1995, s. 692 – 693.

⁵⁶ **Podanie** – opowieść ludowa osnuta wokół osoby, miejsca, wydarzenia, związana z faktem historycznym lub domniemanym, utrwalona w pamięci mieszkańców danego regionu; bogata w elementy fantastyki, zbliża się do legendy lub baśni; *Nowa encyklopedia powszechna*. Tom 4, PWN, Warszawa 1996, s. 933.

głoszą (w zależności od źródła), że protoplastą⁵⁹ i założycielem państwa polskiego był Lech⁶⁰ („Kronika Wielkopolska”, „**Reges et principes Regni Poloniae**” Adriana Kochana Wolskiego, „Kroniki ...” Jana Długosza) czy też Krak I (zwany przez Wincentego Kadłubka, w „Kronice” – Grakchiem⁶¹) albo, jak nazywa go w swojej „Kronice” Gall Anonim, Chościsko. Natomiast za legendarnego twórcę dynastii⁶² Piastów uznaje się Piastą⁶³. Jedni nazywają go Piastem Kołodziejem lub Piastem Oraczem. Inni, jak np. Gall Anonim, mówią o nim: „niejaki Piast, syn Chościska”⁶⁴. Następcami Piasta na stolcu książęcym byli, jeżeli wierzyć Gallowi Anonimowi, Wincentemu Kadłubkowi i Janowi Długoszowi, Siemowit⁶⁵ (Ziemowit), Leszek⁶⁶ (Lestek), Siemomysł⁶⁷ (Ziemomysł). Niestety na temat ich panowania nie posiadamy wiarygodnych źródeł pisanych, natomiast te, które są nam dostępne czy to w postaci pisanej czy też w postaci wyników badań archeologicznych, pozwalają powiedzieć co nieco o ówczesnych grupach dyspozycyjnych czyli formacjach wojskowo – ochronnych tych władców.

Jak wiadomo, od zarania dziejów, niektóre jednostki, z racji zajmowanej pozycji społecznej, pełniących funkcji plemiennych, czy też innych obowiązków narażone były na atak swych oponentów wewnątrz plemiennych oraz członków innych plemion. Częste akty agresji wzbudziły zainteresowanie zagrożonych przywódców, najpierw plemiennych, a później i rodowych, odpowiednio wyszkolonymi i uzbrojonymi „funkcjonariuszami” mogącymi pełnić rolę ochroniarzy. Osoby mające dbać o bezpieczeństwo życia, zdrowia i nietykalności osobistej przywódcy plemiennego rekrutowały się wśród osób pełniących funkcje wojskowe. Pierwotnie plemienną a następnie narodową siłę zbrojną stanowiło wspólne ruszenie ludności męskiej. Wraz z upływem czasu następowała powolna

⁵⁷**Baśń** – jeden z podstawowych gatunków epiki ludowej; fantastyczna opowieść o nadnaturalnych postaciach i zjawiskach, odzwierciedlających ludowe wierzenia, poglądy, stosunki międzyludzkie, ludową mądrość; baśń literacka jako zapisany i artystycznie ujednolicony odpowiednik baśni ludowej, najwcześniej była znana w literaturze indyjskiej; *Nowa encyklopedia powszechna*. Tom 1, PWN, Warszawa 1995, s. 375.

⁵⁸**Tradycja** (łac.) - przekazywane z pokolenia na pokolenie treści kulturowe (obyczaje, poglądy, wierzenia, sposoby myślenia i zachowania, normy społeczne), wyróżnione przez daną zbiorowość, na podstawie określonej hierarchii wartości, z całokształtu dziedzictwa kulturowego jako społecznie doniosłe teraźniejszości i przyszłości; także proces przekazywania tych treści kulturowych, dokonujący się w danej zbiorowości. Tradycja jest jednym z głównych sposobów włączania przeszłości i jej treści kulturowych do aktualnej świadomości społecznej i stanowi zasadniczy element procesów świadomościowych, przez które historia wpływa i współkształtuje losy społeczeństw; powoływanie się na określoną tradycję stanowi istotny czynnik samookreślenia się grup, klas i warstw społecznych, narodów i społeczeństw; *Nowa encyklopedia powszechna*. Tom 6, PWN, Warszawa 1997, s. 434.

⁵⁹**Protoplasta** - najstarszy członek rodu, założyciel rodu, antenat; *Słownik wyrazów obcych*, PWN, Warszawa 1995, s. 911.

⁶⁰**Lech** – legendarny twórca państwa polskiego, postać literacka poświadczona w kronikach polskich i czeskich od XIV w, miał być bratem Czecha i Rusa, legendarnych założycieli państw czeskiego i ruskiego; według Jana Długosza w miejscu znalezienia gniazda orla białego założył Gniezno; *Nowa encyklopedia powszechna*. Tom 3, PWN, Warszawa 1995, s. 687.

⁶¹ Imię rodzimego eponima (tutaj: nazwa osoby, od której nazywano np. miejscowość, grupę etniczną) Kraka, W. Kadłubek zlatynizował, przyrównując do Tyberiusza Grakchusa, rzymskiego trybuna ludowego i ustawodawcy z II w. p.n.e.

⁶²**Dynastia** (gr. *dynasteia* – władza) – ród panujący w państwie monarchicznym, w którym władza przechodzi dziedzicznie z ojca na syna; *Słownik wyrazów ... op. cit.*, s. 255.

⁶³**Piast** (łac. *Past Ckosisconis, Pajt filius Chosisconisu*)- legendarny protoplasta polskiej dynastii Piastów, w Kronice Galla Anonima występuje jako ratak księcia Popiela, mieszkający na podgrodzium gnieźnieńskim, ojciec Siemowita, mąż Rzepichy; *Nowa encyklopedia powszechna*. Tom 4, PWN, Warszawa 1996, s. 856.

⁶⁴ Gall Anonim, *Kronika polska*, Ossolineum, Wrocław 2003, s. 12.

⁶⁵**Siemowit** (*Ziemowit, lub Samowitaj – witaj zaraz, witaj tu!*) - książę polan, którego panowanie przypadałoby na lata ok. 870 - ok. 900, znany jedynie z „Kroniki” Galla Anonima, „syn Piasta Chościskowica” i Rzepichy; w oparciu o Gall Anonim, *Kronika ... op. cit.*, s. 14.

⁶⁶**Leszek** (*Lestko, Lestek*) - drugi w kolejności książę Polan z dynastii Piastów, syn Siemowita, objął rządy po ojcu i panował w latach ok. 900 – 940; znany z relacji Galla Anonima: „*Po jego, [Siemowita] zgonie na jego miejsce wstąpił syn jego Lestek, który czynami rycerskimi dorównał ojcu w zacności i odwadze. Po śmierci Lestka nastąpił Siemomysł, jego syn (...)*”; w oparciu o Gall Anonim, *Kronika ... op. cit.*, s. 15.

⁶⁷**Siemomysł** (*Ziemomysł*) – trzeci w kolejności książę Polan z dynastii Piastów, syn Leszka i ojciec Mieszka I, objął rządy po ojcu i panował w latach ok. 940-960; znany z relacji Galla Anonima: „*Po śmierci Lestka nastąpił Siemomysł, jego syn, który pamięć przodków potroił zarówno urodzeniem, jak godnością*”; w oparciu o Gall Anonim, *Kronika ... op. cit.*, s. 15.

specjalizacja i wykształcanie się warstw dyspozycyjnych⁶⁸ składających się z grup dyspozycyjno-mundurowych. Następuje podział na wojów pieszych i konnych. Wśród tych ostatnich zaczynają się wyróżniać możniejsi, których stać na cięższe uzbrojenie. Oni to zaczynają tworzyć orszak wojskowy władcy. Jak zauważa gen. M. Kukiel w swoim *Zarysie historii wojskowości w Polsce*: „Naturalny ten proces rozwojowy zmierza zatem ku wytworzeniu się wśród wojów konnych przodującego czynnika składowego, z doborowem pocztami przybocznymi ciężko zbrojnymi”⁶⁹. Jak zauważa R. Żukowski w swoim *Rycerstwie polskim X – XV w.*: „We wczesnym okresie istnienia państwa polskiego organizacja sił zbrojnych była wynikiem stopniowej ewolucji struktur wywodzących się z epoki przedpiastowskiej. Podstawowe znaczenie dla siły militarnej państwa miała drużyna, czyli grupa wojów podlegających bezpośrednio rozkazom władcy, służących w zamian za utrzymanie i uzbrojenie. Wydaje się pewne, że drużyna wykształciła się z grupy wojowników stanowiących najbliższą świtę wodza plemiennego w okresie przedpaństwowym”⁷⁰.

Pierwsze wzmianki na temat drużyny władcy w piśmiennictwie polskim znajdujemy w XI wiecznej kronice geograficznej⁷¹ hiszpańskiego (arabskiego) historyka, geografę i kronikarza Al-Bekriego, który za Ibrahimelem ibn Jakubem⁷² wylicza skład drużyny książęcej Mieszka I⁷³. Ponadto zauważa, że „Książę opiekował się rodzinami swoich drużynników, im samym płacił żołd i utrzymywał ich, zyskując siłę zabezpieczającą nie tylko granice kraju, ale i wewnętrzną administrację”⁷⁴.

Jak zauważył R. Róg „Panowanie pierwszego historycznego władcy Polski Mieszka I minęło bez spiskowej atmosfery. Kłopotów, jakie napotykał rządzący świeżo zjednoczonymi plemionami, było co nie miara, ale źródła nie pozostawiły najmniejszego śladu z zakresu królobójczych prób”⁷⁵. Można się jednak domyślać, że działalność Mieszka I nie przysparzała mu samych zwolenników. Posiadał też wielu przeciwników, którzy pałali niechęcią czy wręcz nienawiścią do księcia Polan. Nie należy się zatem dziwić, że jak wszyscy władcy, Mieszko I posiadał własną drużynę książęcą. Przywoływany już wcześniej Ibrahimelem ibn Jakubem napisal: „Ma on (Mieszko) trzy tysiące pancernych (podzielonych na) oddziały, a setka ich znaczy tyle co dziesięć setek innych (wojowników). Daje on tym mężom odzież, konie, broń i wszystko, czego tylko potrzebują. A gdy jednemu z nich urodzi się dziecko, on każe mu wypłacać żołd od chwili urodzenia, czy będzie płci męskiej, czy żeńskiej. A gdy (dziecie) dorośnie, to jeżeli jest mężczyzną, żeni go i wypłaca za niego dar ślubny ojcu dziewczyny, jeżeli zaś jest płci żeńskiej, wydaje ją za męża i płaci dar ślubny ojcu dziewczyny”⁷⁶. „Ibrahimelem ibn Jakub określił liczebność

⁶⁸Z. Morawski, pojęcie „warstwa” stosuje zamiennie z pojęciami „grupa, organizacja, służba”. I definiuje jako pewną całość wydzieloną na podstawie źródła utrzymania. Są to organizacje o szczególnym charakterze i do ich określenia używane są też pojęcia „formacja” lub „służba”.

⁶⁹M. Kukiel, *Zarys historii wojskowości w Polsce*, Krakowska Spółka Wydawnicza, Kraków 1929, s. 4.

⁷⁰R. Żukowski, *Rycerstwo polskie X – XV w.*, Oficyna Wydawnicza Volumen, Warszawa 1999, s. 11.

⁷¹*Księga dróg i królestw*.

⁷²**Ibrahimelem ibn Jakub** (polska uproszczona transkrypcja), Ibrāhīm ibn Yaʿqūb (lub Yūsuf) al-Isrāʾīlī aṭ-Turṭūšī przyszedł na świat około 912 lub 913 roku. Był jednym z wielu tysięcy Żydów zamieszkujących ówczesny Półwysep Iberyjski, których przodkowie dotarli tu jeszcze w czasach rzymskich. Zajmował się handlem z plemionami słowiańskimi. Towarem oferowanym przez niego byli głównie niewolnicy. Badacze nie wykluczają także działalności wywiadowczej na rzecz Maurów. W latach 965 – 966 podróżował po krajach słowiańskich. Z tej podróży pozostawił po sobie relację, której nie znamy z przekazu bezpośredniego lecz z XI wiecznej kroniki geograficznej hiszpańskiego (arabskiego) historyka, geografę i kronikarza Al-Bekriego (Abu 'Abd Allah al-Bakri), zatytułowanej *Księga dróg i królestw*; Z. Pentek, *Arabskie piśmiennictwo podróżnicze doby klasycznej. Krótki przegląd*, [w:] A. Wyrwa (red.), *Dziedzictwo kulturowe, historyczne podróżowanie i współczesne aspekty turystyki*, Strategia Periegetica Zeszyty Naukowe Wielkopolskiej Wyższej Szkoły Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Zeszyt 4/2010, s. 43 – 52,

⁷³**Mieszko I (? – 992)** – pierwszy historyczny książę Polski, syn Siemomysła, organizator monarchii wczesnopiastowskiej. Odziedziczone po przodkach terytorium Polski środkowej i Mazowsza rozszerzył o pozostałe plemiona polskie, obejmujące Pomorze, ziemię lubuską, Małopolskę i Śląsk. Doniosłym aktem politycznym Mieszka I był przyjęcie chrześcijaństwa w 966 r., a następnie zorganizowanie biskupstwa misyjnego podlegającego bezpośrednio Rzymowi; *Encyklopedia Polski*, Wydawnictwo Ryszard Kluszczyński, Kraków 1996, s. 410.

⁷⁴H. Samsonowicz, *Historia Polski do roku 1795*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1990, s. 16.

⁷⁵R. Róg, *Polscy królobójcy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Kraków 1993, s. 20.

⁷⁶*Relacja Ibrahima ibn Jakuba z podróży do krajów słowiańskich*, Wydał T. Kowalski, Kraków 1946, s. 50.

wojsk Mieszka na pięć tysięcy przedniego rycerstwa i dziesięć tysięcy pieszych szczytników”⁷⁷. Natomiast o konnych napisał: „sotnia równa się dziesięciu sotniom drugich”⁷⁸. Jak zauważają T. Nowak i J. Wimmer drużyna książęca była najlepiej uzbrojoną i wyszkoloną formacją, złożoną z zawodowych żołnierzy⁷⁹. Zadaniem drużyny książęcej było dbanie o bezpieczeństwo księcia zarówno w czasie wojny jak i w czasie względniego pokoju.

Niestety nie możemy niczego konkretnego powiedzieć o taktyce i technikach ochrony stosowanych przez członków drużyny pod kątem ochrony osoby księcia Mieszka I. Czy drużyna książęca posiadała jakąś taktykę? Zapewne tak, bo Mieszko I rządził około trzydziestu kilku lat, a zmarł jako starzec (jak na ówczesne warunki). Świadczy to o tym, że pomimo posiadania licznych wrogów i prowadzenia licznych wojen udało mu się zejść śmiercią naturalną w podeszłym wieku. Zatem taktyka i techniki ochrony musiały być skuteczne. Skuteczność tę mogli zapewnić jedynie odpowiednio wyszkoleni, godni zaufania i gotowi do najwyższych poświęceń drużynicy. I takich zapewne posiadał książę Mieszko I.

Nic zatem dziwnego, że utrzymanie drużyny książęcej było z powodzeniem kontynuowane przez następcę, a zarazem i syna Mieszkowego – Bolesława I Chrobrego Wielkiego⁸⁰. Jej przeznaczenie było identyczne jak drużyny Mieszka I. Pełniła ona funkcje militarne, policyjne, niektóre administracyjne i oczywiście ochronne. Jak pisze Gall Anonim „Z Poznania bowiem [miał] 1300 pancernych i 4000 tarczowników, z Gniezna 1500 pancernych i 500 tarczowników, z grodu Władysława [Włocławek] 800 pancernych i 2000 tarczowników z Gieczą 300 pancernych i 2000 tarczowników, ci wszyscy waleczni i wprawni w rzemiośle wojennym występowali [do boju] za czasów Bolesława Wielkiego”⁸¹. Bolesław I Chrobry wydzielił ze swej drużyny ochronę dla św. Wojciecha wyruszającego na wyprawę na tereny Prusów⁸².

Drużyna (straż przyboczna – milites curiales) Bolesława I Chrobrego, a w zasadzie jej część pełniąca rolę ochrony osobistej księcia i przyszłego króla, stanowiła godne narzędzie w rękach władcy. Jak pisze Marian Kukiel „Byli niem właśnie coraz liczniejsi rycerze nadworni, wyćwiczeni idący w bój w szyku zwartym, działający sprawnie, jednolicie ubrani w płaszcze futrem podbite z frendzlą złotą, konni i ciężkobrajni. Nosili hełmy, kolczugi (pancerze druciane) lub zbroje łuskowe, mieli długie włócznie (kopie) i miecze obosieczne”⁸³.

Drużyna książęca zdała, wielokrotnie, swoje zadanie, nie tylko jako formacja wojskowa, o czym piszą kronikarze, ale także jako grupa dyspozycyjna przeznaczona do ochrony władcy. Dowód, choć pośredni, na to ostateczne przeznaczenie, znajdujemy w opisach Thietmara⁸⁴. Opisuje on, niestety dość enigmatycznie, zamach na życie Bolesława I Chrobrego. Zamach był efektem polityki Bolesława Chrobrego. Zdaniem autora niniejszego artykułu był to objaw strachu pretendentów niemieckich do tronu cesarskiego przed możliwością zajęcia go przez samego Chrobrego co prawdopodobnie miało być efektem pielgrzymki cesarza Ottona III do grobu św. Wojciecha. Wskazuje na to wnikliwa analiza Vita

⁷⁷J. Urbankiewicz, *Legenda jazdy polskiej*, Tom I, Wydawca Wojciech Grochowalski, Łódź 1996, s. 16.

⁷⁸F. Piekosiński, *Rycerstwo polskie wieków średnich*, Tom 1, Akademia Umiejętności, Kraków 1896, s. 102.

⁷⁹Ibidem, s. 21.

⁸⁰**Bolesław I Chrobry Wielki (967 – 1025)** – król Polski, syn Mieszka I i Dąbrówki. W 973 r. został wysłany przez ojca na dwór Ottona I jako zakładnik. W pierwszych latach panowania kontynuował politykę swego ojca. W 997 r. poparł misyjne plany św. Wojciecha Sławnikowica, a po jego męczeńskiej śmierci w Prusach wykupił jego ciało na wagę złota. W roku 1000 zorganizował tzw. zjazd gnieźnieński i podejmował cesarza Ottona III, pielgrzymującego do grobu św. Wojciecha męczennika. W latach 1002 – 1018 prowadził, zakończoną sukcesem, wojnę z Niemcami. Jako władca Polski dwukrotnie interweniował w Kijowie (1013, 1018) na rzecz utrzymania tronu przez Świętopelka, swego zięcia. Na kilka miesięcy przed śmiercią koronował się na króla Polski; *Encyklopedia Polski*, Wydawnictwo Ryszard Kluszczyński, Kraków 1996, s. 66.

⁸¹Gall Anonim, *Kronika ... op. cit.*, s. 25.

⁸²Por. A. Grabski, *Polska sztuka wojenna w okresie wczesnofeudalnym*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1959, s. 40.

⁸³M. Kukiel, *Zarys historii ... op. cit.*, s. 6.

⁸⁴**Thietmar z Merseburga** (ur. 975 – zm. 1018), kronikarz niemiecki, arystokrata saski, biskup Merseburga, Spisał obszerną kronikę, w której sporo miejsca poświęcił Polsce i Słowianom połabskim. *Nowa Encyklopedia... op. cit.*

quinque fratrum⁸⁵, w świetle której W. Kętrzyński napisał: „(...) zamiarem Ottona było, po trzech latach t. j. roku 1004 powrócić do Polski, tam złożyć koronę w ręce lepszego od siebie, a resztę dni młodocianego życia przepędzić w zaciszach muru klasztoru polskiego wraz z Benedyktym, Janem i ś. Brunonem. To wszystko zaś było przygotowane i umówione w r. 1000 w Gnieźnie i w szczegółach zatwierdzone przez papieża”⁸⁶. Znajduje to również potwierdzenie w *Polsce Piastów* P. Jasienicy: „Widząc potęgę księcia Polski i uznając jego osobistą wielkość, mógł Otto upatrzeć sobie w nim spadkobiercę, następcę na tronie cesarskim”⁸⁷.

Przebieg zamachu był niezwykle dramatyczny. Bolesław Chrobry po spotkaniu w Merseburgu z Henrykiem II, pretendentem do tronu cesarskiego po nagłej śmierci Ottona III wyjeżdżał już z miasta, kiedy został napadnięty przez oddział zbrojny⁸⁸. Jak wspomina Thietmar, „(...) Henryk i jego zwolennicy, bojąc się księcia polskiego i skutków zjazdu gnieźnieńskiego, postanowili zgładzić go i urządzili na niego zamach, gdy właśnie opuszczał dwór króla Henryka”⁸⁹. „Atak był niespodziewany, wywiązała się krwawa walka, (...)”⁹⁰ Dzięki pomocy Henryka ze Schweinfurtu i saskiego księcia Bernarda⁹¹. Bolesław I Chrobry zdołał ująć zamachowcom przez wyłamaną bramę, ale jego ludzie ucierpieli. Wielu było rannych i zabitych. Jak należy się domyślać główną rolę w ochronie księcia Bolesława odegrała drużyna książęca stanowiąca w tym wypadku straż przyboczną - ochronę osobistą księcia. Jak zauważa A. Grabski: „Napad ten jednak nie był dziełem tylko jakiegoś nieokreślonego "tłumu. Sam kronikarz powiada że ów "tłum" był uzbrojony i że trzeba było aż interwencji najwyższego poza królem dostojnika, księcia saskiego, aby Polacy magli "ujść z życiem!" bo "tłum" musiał być bardzo liczny, a w dodatku silnie uzbrojony, skoro zagroził poważnie orszakowi Bolesławowemu, który - jak wiadomo - nie rozstawał się z bronią i liczył sporo ludzi”⁹².

Poza drużyną książęcą istniały również w omawianym okresie drużyny (oddziały przyboczne) możnych. Należy zaliczyć też do nich oddziały biskupie itp. Liczebności zarówno ich jak i książęcych oddziałów przybocznych nie jesteśmy w stanie dokładnie określić. „Stan źródeł nie pozwala nam na dokładniejsze omówienie tego problemu”⁹³.

Zapewne, nie wszyscy drużynicy stanowili straż przyboczną (ochronę osobistą) księcia. Wprawdzie wszyscy ówczesni wojowie musieli posiadać umiejętność walki z konia i pieszo, przeprowadzać rozpoznanie i budować zapory, przesieki itp. i w warunkach ówczesnych nie były to wygórowane wymagania, to istniał też zwyczaj wydzielania wojsk o specjalnym przeznaczeniu, o czym wspomina Thietmar. Nie posiadamy jednak, żadnych namacalnych dowodów mówiących wprost, że w skład ówczesnych straży przybocznych wchodził wojowie o specjalistycznym przeszkoleniu w

⁸⁵ Vita quinque fratrum (*Żywot pięciu męczenników*) - utwór autorstwa św. Brunona z Kwerfurtu, powstał prawdopodobnie po przybyciu Brunona na dwór Bolesława Chrobrego (przełom lat 1005 i 1006). Opowiada historię pięciu mieszkańców eremu (pustelników i ich sługi) zamordowanych w listopadzie 1003 roku podczas napadu. Św. Bruno był bezpośrednio związany z opisywanymi wydarzeniami gdyż znał osobiście dwóch z opisywanych pustelników i miał wziąć udział w misji ewangelizacyjnej razem z nimi. Rozgrywające się wydarzenia ulokował na tle sytuacji międzynarodowej, przedstawiając je jako ważny epizod dziejów zachodniego chrześcijaństwa; T. Michałowska: *Średniowiecze*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995, s. 85-88.

⁸⁶W. Kętrzyński, *Przyczynki do historii Piastowiczów i Polski piastowskiej*, Akademia Umiejętności, Kraków 1898, s. 31 – 32.

⁸⁷P. Jasienica, *Polska Piastów*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1967, s. 81.

⁸⁸Ibidem, s. 83.

⁸⁹Thietmar V, 10: Hozlaus autem hoc factum esse dolo mali consilii autumans, gravi merore consumitur, regi, quod non promeruit, imputando; W. Kętrzyński, *Przyczynki do ... op. cit.*, s. 33.

⁹⁰⁹⁰A.F. Grabski, *Polska sztuka ... op. cit.*, s. 96

⁹¹Thietmar, l. V, c. 18, s. 275 (274); A. F. Grabski, *Geneza wojen polsko – niemieckich na początku XI wieku*, [w:] „*Studia i materiały do historii sztuki wojennej*”, t. 5, Warszawa 1960, s. 475; Idem, *Polska sztuka...*, s. 96; Idem, *Bolesław Chrobry, Zarys dziejów politycznych i wojskowych*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1968, s. 128; Idem, *Wojny państwa polskiego przeciwko agresji feudałów niemieckich w latach 1003 – 1005*, [w:] „*Studia i materiały do historii sztuki wojennej*”, t. 3, Warszawa 1956., s. 293;

⁹²A. F. Grabski, *Bolesław Chrobry ... op. cit.*, s. 128.

⁹³A. F. Grabski, *Polska sztuka ... op. cit.*, s. 50.

1 października 2012

kierunku ochrony władców. Możemy się tylko domyślać, że już wtedy następowała powolna specjalizacja w tym zakresie, co mocniej uwidoczniło się w późniejszych wiekach.

Bibliografia

Wydawnictwa zwarte

1. Gall Anonim, *Kronika polska*, Ossolineum, Wrocław 2003.
2. Grabski A.F., *Polska sztuka wojenna w okresie wczesnofeudalnym*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1959.
3. Grabski A.F., *Bolesław Chrobry, Zarys dziejów politycznych i wojskowych*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1968.
4. Jasienica P., *Polska Piastów*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1967.
5. Kętrzyński W., *Przyczynki do historii Piastowiczów i Polski piastowskiej*, Akademia Umiejętności, Kraków 1898.
6. Kukiel M., *Zarys historii wojskowości w Polsce*, Krakowska Spółka Wydawnicza, Kraków 1929.
7. Michałowska T., *Średniowiecze*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995.
8. Morawski Z., *Prawne determinanty pozycji, roli i statusu warstw dyspozycyjnych społeczeństwa Polski na przykładzie trzech organizacji formalnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005.
9. Pentek Z., *Arabskie piśmiennictwo podróżnicze doby klasycznej. Krótki przegląd*, Strategia Periegetica Zeszyty Naukowe Wielkopolskiej Wyższej Szkoły Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Zeszyt 4/2010.
10. Piekosiński F., *Rycerstwo polskie wieków średnich*, Tom 1, Akademia Umiejętności, Kraków 1896.
11. Róg R., *Polscy królobójcy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Kraków 1993.
12. Samsonowicz H., *Historia Polski do roku 1795*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1990.
13. Szczekocka – Mysłek K., *Jasnogórski poczet królów i książąt polskich*, Centralny Ośrodek Informacji Turystycznej Oddział w Częstochowie, Częstochowa 1990.
14. Urbankiewicz J., *Legenda jazdy polskiej*. Tom I, Wydawca Wojciech Grochowalski, Łódź 1996,
15. Wyrwa A. (red.), *Dziedzictwo kulturowe, historyczne podróżowanie i współczesne aspekty turystyki*, Strategia Periegetica Zeszyty Naukowe Wielkopolskiej Wyższej Szkoły Turystyki i Zarządzania w Poznaniu, Zeszyt 4/2010,
16. *Relacja Ibrahima ibn Jakuba z podróży do krajów słowiańskich*, Wydał T. Kowalski, Kraków 1946,
17. *Encyklopedia Polski*, Wydawnictwo Ryszard Kluszczyński, Kraków 1996,
18. *Nowa encyklopedia powszechna*. Tom 1, PWN, Warszawa 1995,
19. *Nowa encyklopedia powszechna*. Tom 3, PWN, Warszawa 1995,
20. *Nowa encyklopedia powszechna*. Tom 4, PWN, Warszawa 1996,
21. *Nowa encyklopedia powszechna*. Tom 6, PWN, Warszawa 1997,
22. *Słownik wyrazów obcych*, PWN, Warszawa 1995,

Wydawnictwa ciągłe

1. „*Studia i materiały do historii sztuki wojennej*”, t. 3, Warszawa 1956,
2. „*Studia i materiały do historii sztuki wojennej*”, t. 5, Warszawa 1960